

УДК 336.7-338.1

Р. В. Корнилюк,
к. е. н., доцент кафедри банківської справи,
Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана, м. Київ
А. В. Корнилюк,
к. е. н., доцент кафедри корпоративних фінансів та контролінгу,
Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана, м. Київ

ФІНАНСУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ: ТЕНДЕНЦІЇ, МОЖЛИВОСТІ, РИЗИКИ

R. Kornyliuk,
PhD in Finance, associate professor, Banking System Department,
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv
A. Kornyliuk,
PhD in Finance, associate professor, Corporate Finance and Controlling Department,
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv

SME FINANCING: TENDENCIES, OPPORTUNITIES, RISKS

У статті досліджуються особливості розвитку та проблеми фінансування компаній сектору малого та середнього бізнесу (МСБ). Розкрито роль малих і середніх компаній в економіці та соціальній сфері України, а також виявлено нові тенденції у зміні галузевої структури сектору МСБ, що визначає специфіку його фінансування. Зокрема зафіксовано посилення частки сільськогосподарських компаній і зниження сегменту послуг в загальних офіційно задекларованих обсягах реалізації продукції, що може свідчити про загострення проблем тінізації галузей, які мають бути джерелом росту в постіндустріальній економіці, втім лишаються за периметром банківського фінансування в Україні. Проведено емпіричний аналіз структури фінансування та індикаторів кредитоспроможності МСБ у розрізі секторів економіки за період 2012—2016 рр. Значна увага приділяється впливу системної фінансової нестабільності та диспропорцій у структурі капіталу МСБ на рівень доступу до банківських кредитних ресурсів. На основі результатів емпіричних досліджень надано рекомендації щодо шляхів активізації процесу зовнішнього фінансування МСБ.

The article investigates the development of small and medium enterprises (SME) and their problems of financing. The role of small and medium enterprises in the economy and social sphere of Ukraine is revealed, as well as new trends in changing the sectoral structure of the SME sector, which determines the specificity of its financing. In particular, there was a strengthening of agricultural companies share in the total officially declared sales volumes. Conversely, a decrease declared sales volumes in the segment of services was observed. That tendency may indicate a rise shadow economy in industries that should be a source of growth in the post-industrial economy, but feel lack of bank financing in Ukraine. An empirical analysis of the financing structure and SME lending indicators in the context of main sectors of the economy during the 2012—2016 period has been carried out. Considerable attention is paid to the impact of systemic financial instability and imbalances in the SME capital structure on the level of access to bank lending resources. Based on the results of empirical studies, recommendations were made on ways to intensify the process of external financing of SMEs.

Ключові слова: МСБ, малий та середній бізнес, структура капіталу, фінансування, банківське кредитування, структурні диспропорції, фінансова нестабільність.

Key words: SMEs, small and medium enterprises, capital structure, financing, bank lending, structural imbalances, financial instability.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Компанії малого та середнього бізнесу (МСБ) традиційно відіграють важливу роль у функціонування економіки будь-якої країни. Так, частка МСБ у розвинених

економіках зазвичай перевищує 90% від загальної кількості функціонуючих компаній. Саме малий та середній бізнес є драйвером впровадження інновацій як у виробництві, так і у сфері обслуговування. Попри вищу

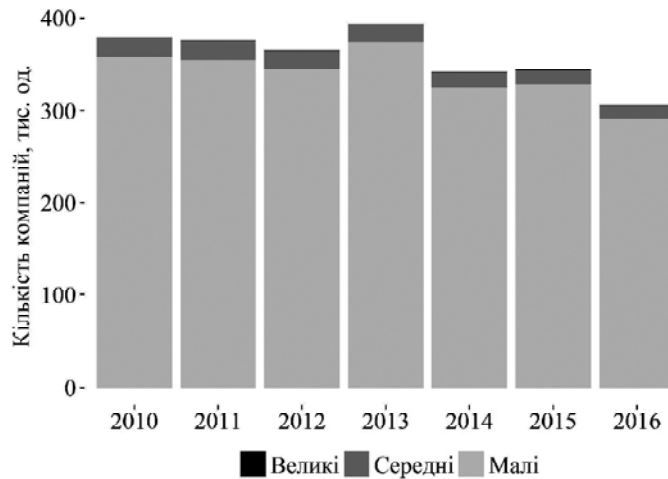


Рис. 1. Динаміка кількості підприємств за розміром

Джерело: [5].

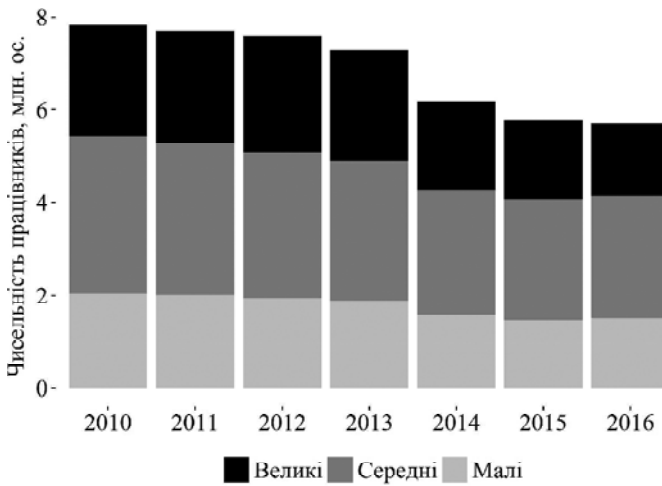


Рис. 2. Динаміка кількості найманих працівників за типами фірм, млн осіб

Джерело: [5].

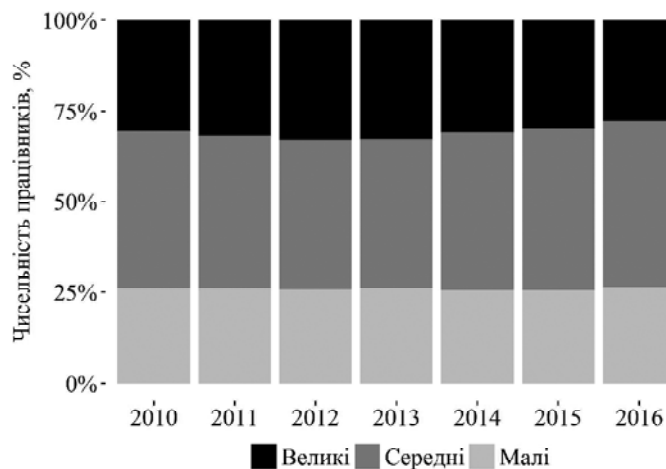


Рис. 3. Динаміка розподілу найманих працівників за типами фірм, %

Джерело: [5].

технологічну гнучкість, компанії МСБ є більш чутливіми до ринкових коливань та криз, не маючи запасу міцності, що притаманний більшості великих підприємств. Сектор МСБ виконує також важливу соціальну функцію, забезпечуючи робочими місцями близько 75% працівників.

Несприятлива економічна ситуація, фінансова криза та недосконале інституційне середовище спричинили значні диспропорції у структурі капіталу малих та середніх підприємств — значне переважає короткострокових позикових ресурсів, які зазвичай є коштами пов'язаних компаній, наданих на умовах квазіпозики чи короткострокових банківських кредитів у формі овердрафту. Крім того, вітчизняні компанії малого та середнього бізнесу дуже часто є складовими потужних аграрних чи промислових холдингів, що значно спотворює розуміння природи функціонування МСБ та перерозподіл кредитних та бюджетних ресурсів. У таких умовах розширення доступу реальних малих і середніх компаній до зовнішнього фінансування та довгострокових банківських кредитів може стати потужним джерелом для розвитку та активізації процесу позитивної селекції найбільш ефективних підприємств МСБ.

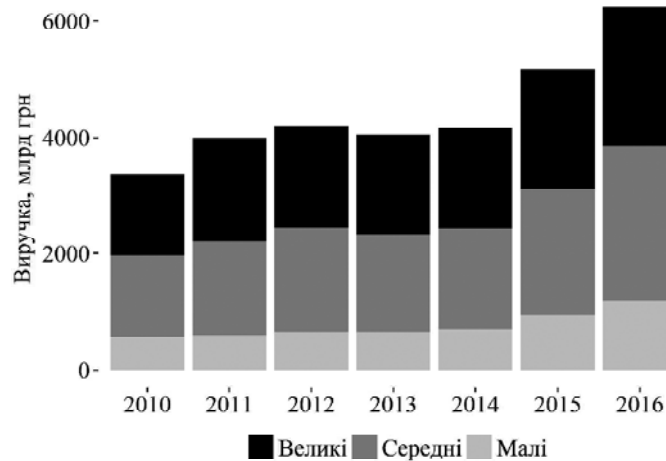


Рис. 4. Динаміка обсягу реалізованої продукції за розміром фірм, млрд грн

Джерело: [5].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питанням розвитку та фінансування малого та середнього бізнесу присвячені праці низки вітчизняних науковців. Зокрема З.С. Варналій та Т.Г. Васильців [1] досліджували пріоритетні напрями державної підтримки МСБ; Ю.М. Галіцейська [2] та О.В. Дзюблук [3] вивчали проблеми кредитування МСБ; С.В. Іванов та Н.В. Захарченко [4] дослідили потенційні джерела фінансування малого та середнього бізнесу.

Традиційно малі та середні підприємства розглядають як єдиний сектор, проте, зважаючи на окреслені вище особливості їхнього функціонування, вважаємо доцільним аналізувати фінансовий стан та кредитоспроможність компаній МСБ у розрізі видів економічної діяльності, а також розглянути специфіку окремо малих та середніх підприємств. Такий підхід надає можливості для моніторингу секторальних трендів, формування адекватної кредитної політики банків та більш точних регуляторних рішень органів державної влади.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті — сформувати ризик-профіль, дослідити структурні тенденції розвитку та запропонувати шляхи підвищення кредитоспроможності МСБ для активізації зовнішнього фінансування. Досягнення постав-

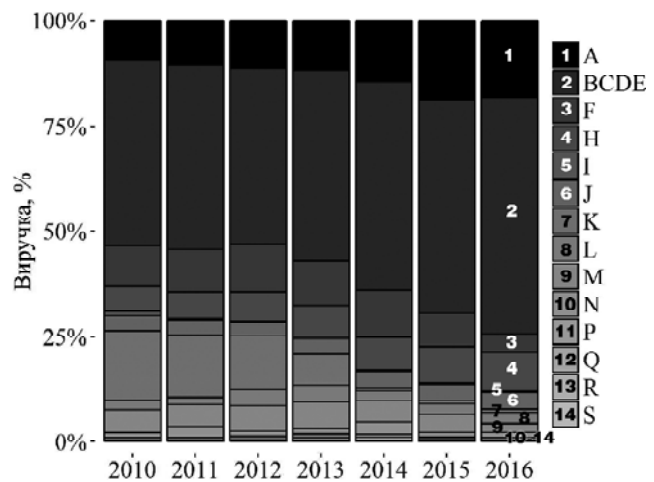


Рис. 5. Структура обсягів продажу МСБ у розрізі секторів економіки у 2010–2016 рр., %

Джерело: [5].

леної мети вбачається у реалізації таких завдань: а) оцінка ролі МСБ у економічній та соціальній сфері; б) аналіз динаміки фінансового стану малих і середніх компаній в розрізі найбільш важливих видів економічної діяльності; в) виявлення та характеристика диспропорцій у структурі капіталу МСБ, що значно знижують кредитну

Таблиця 1. Види економічної діяльності

Код економічної діяльності	Назва виду економічної діяльності
A	сільське, лісове та рибне господарство
B+C+D+E	промисловість
F	будівництво
G	оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів
H	транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність
I	тимчасове розміщення й організація харчування
J	інформація та телекомунікації
K	фінансова та страхова діяльність
L	операції з нерухомим майном
M	професійна, наукова та технічна діяльність
N	діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування
P	освіта
Q	охорона здоров'я та надання соціальної допомоги
R	мистецтво, спорт, розваги та відпочинок
S	надання інших видів послуг

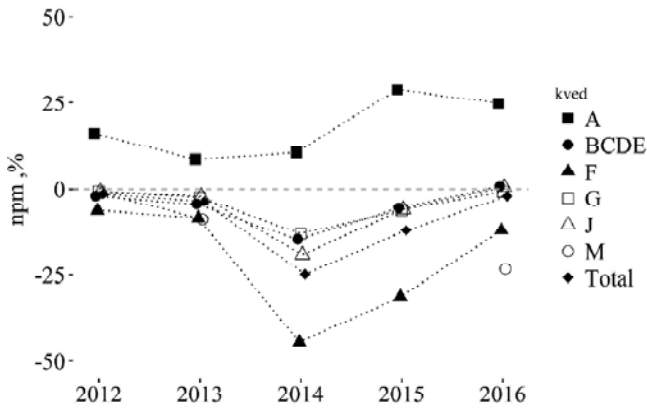


Рис. 6. Чиста маржа малих компаній за секторами економіки, %

Джерело: [5].

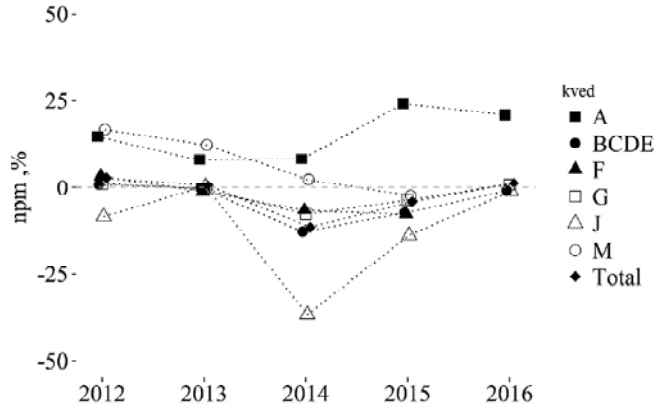


Рис. 7. Чиста маржа середніх компаній за секторами економіки, %

Джерело: [5].

привабливість компаній; г) надання рекомендацій щодо активізації процесів зовнішнього фінансування, особливо банківського кредитування МСБ.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

В Україні спостерігається низхідна динаміка загальної кількості підприємств. Дані рисунка 1 свідчать про значне переважання малих підприємств у загальній чисельності, втім, їхня кількість почала різко скорочуватись починаючи з 2014 р.

Враховуючи, що Державний комітет статистики надає дані без врахування компаній з тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції, таке різке скорочення пов'язане з процесами концентрації ринків та припиненням діяльності компаній МСБ внаслідок макроекономічної нестабільності.

Водночас, за результатами проведеного дослідження, з точки зору зміни загальної чисельності найманих працівників та обсягів реалізованої продукції (рис. 2—4) сектор МСБ виявився більш стійким до кризових явищ у порівнянні з великими корпораціями. Це свідчить про високу адаптивність бізнес-моделей МСБ в Україні до макроекономічних шоків. Як показує динаміка чисельності працівників, сектор МСБ не зазнав таких суттєвих скорочень персоналу порівняно з великим бізнесом у кризові часи 2014—2016 рр. (рис. 3).

Високе соціальне значення сектору МСБ в Україні підтверджується тим, що малі та середні підприємства забезпечують робочі місця 3/4 найманих працівників, при чому на середніх за розміром підприємствах зосереджено 50% робочої сили.

За даними статистики, візуалізованими авторами на рисунку 4, ключовим драйвером приросту загальної виручки українських компаній у кризові часи був сектор МСБ. Проте слід пам'ятати, що ріст виручки, номінованої у гривнях, не відображає реального падіння обсягів виробництва в країні з огляду на девальвацію та інфляційні процеси, відтак у реальному вираженні можна говорити лише про нижчі темпи падіння обсягів випуску МСБ у порівнянні з великими корпораціями під час 2014—2016 рр.

Підсумовуючи аналіз динаміки абсолютних показників, можна стверджувати, що сектор МСБ зберігає ключове соціально-економічне значення в Україні, забезпечуючи зайнятість близько 75% найманих працівників та генеруючи 60% обсягу реалізованої продукції, при чому позиції таких компаній зміцнюються порівняно з великими. Втім, варто розуміти, що значна частина малих та середніх підприємств попри юридичну незалежність де факто є складовими найбільших бізнес-холдингів, а тому статистичні дані не відображають реального стану речей і відносну частку сектору МСБ можна вважати дещо завищеною.

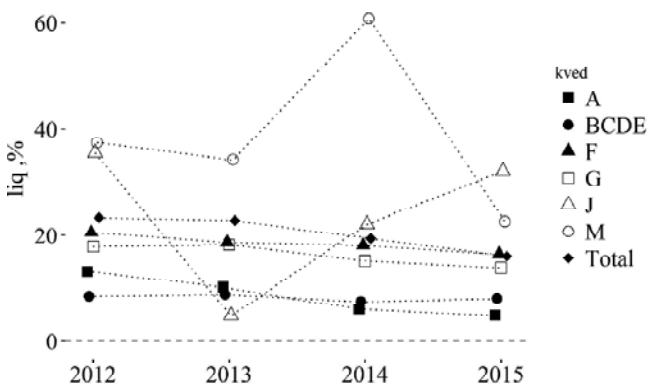


Рис. 8. Ліквідність малих компаній за секторами економіки, %

Джерело: [5].

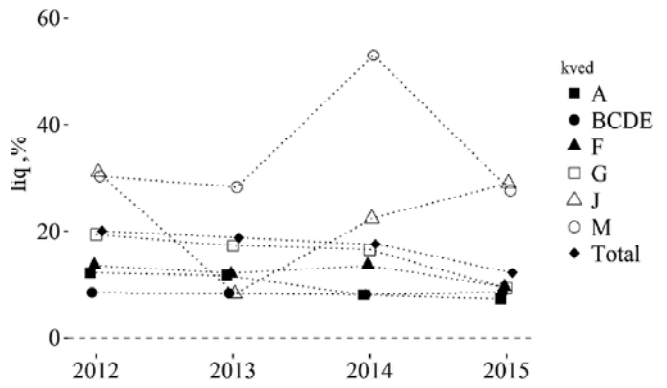


Рис.9. Ліквідність середніх компаній за секторами економіки, %

Джерело: [5].

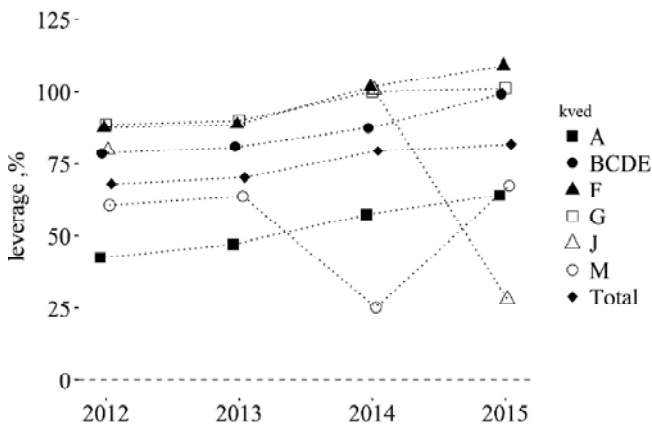


Рис. 10. Частка позикового капіталу в пасивах малих компаній, %

Джерело: [5].

Крім того, щоб розкрити роль малих і середніх компаній в економіці та соціальній сфері України, варто дослідити нові тенденції у зміні галузевої структури сектору МСБ за допомогою методу вертикального аналізу складових загальної виручки, результати якого відображені на рисунку 5. Ми свідомо вилучили з бази аналізу дані про виручку найбільшого сектору торгівлі (G) для уникнення подвійного підрахунку, оскільки через баланси торгових компаній проходить переважна більшість обсягу реалізованої продукції решти секторів економіки.

Розшифровка кодів видів економічної діяльності представлена в таблиці 1.

Як бачимо, протягом останніх 7 років спостерігається збільшення частки аграрного сектору (A) з 9,1% до 16,3% у загальній виручці МСБ за винятком сектору торгівлі. Також зростає питома вага ключового сектору — промисловості (BCDE), тоді як решта галузей економіки починаючи з 2013 р. скоротилась майже вдвічі з 48% до 26%. Це може бути свідченням тінізації діяльності підприємств МСБ у сфері послуг в умовах макрофінансової нестабільності 2014—2016 рр., однак дана гіпотеза вимагає додаткового тестування. Таке посилення частки сільськогосподарських компаній і зниження сегменту послуг в загальних офіційно задекларованих обсягах реалізації продукції, на думку авторів є негативним трендом, що йде в розріз глобальним тенденці-

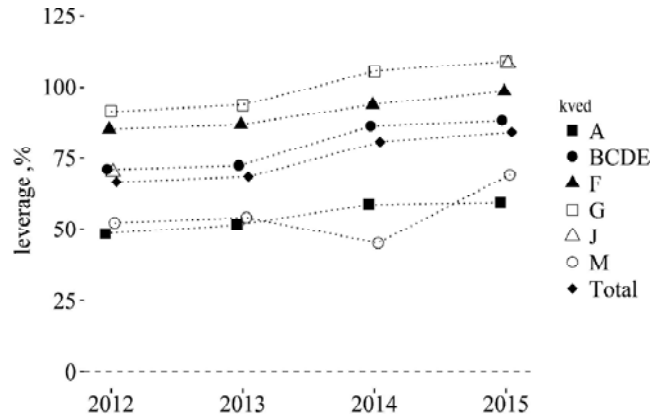


Рис. 11. Частка позикового капіталу в пасивах середніх компаній, %

Джерело: [5].

ям постіндустріальної епохи, коли компанії зі сфери послуг (у т.ч. інформаційно-консультаційних, науково-технічних) у світі набувають ваги ключового джерела економічного росту та наповнення бюджетів, утім, в Україні лишаються за периметром державного регулювання та банківського кредитування.

З іншого боку, динаміка показників прибутковості МСБ красномовно пояснює причини росту аграрного сектору у порівнянні зі сферою послуг. Оскільки за результатами розрахунків чиста маржа (NPM) середніх та малих підприємств відрізняється, на рисунках представлена динаміка досліджуваного показника середніх та малих підприємств окремо у розрізі галузей (рис. 6—7). Рентабельність продажу в аграрному секторі істотно вища порівняно з рештою галузей як для малих, так і для середніх підприємств і становить 20—25% і не зазнала негативного впливу кризи 2014—2016 рр. Натомість, по решті секторів економіки був відчутний спад чистої маржі за підсумками 2014 р. з подальшим поступовим виходом у напрямі до позитивного фінансового результату, який навіть у 2016 р. вдалося досягти не всім галузям.

Таким чином, стан дохідності як складової кредитоспроможності МСБ у більшості секторів економіки залишається вкрай несприятливим для залучення позикових коштів. Аналогічні тренди спостерігалися під час оцінки рентабельності активів. Варто також зазначити,

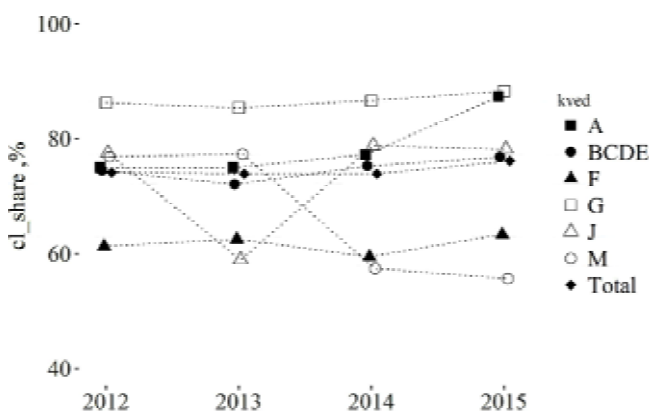


Рис. 12. Частка короткострокових зобов'язань малих компаній, %

Джерело: [5].

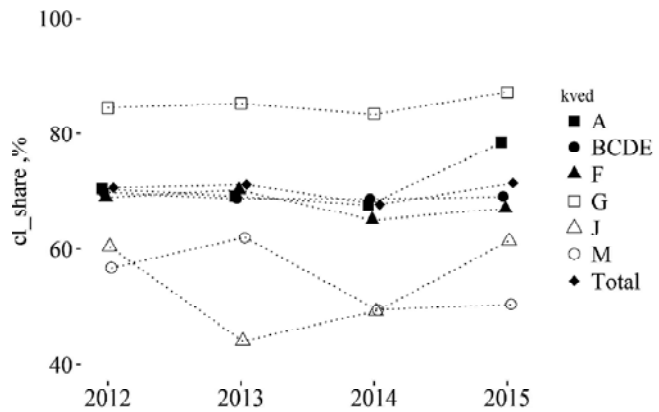


Рис. 13. Частка короткострокових зобов'язань середніх компаній, %

Джерело: [5].

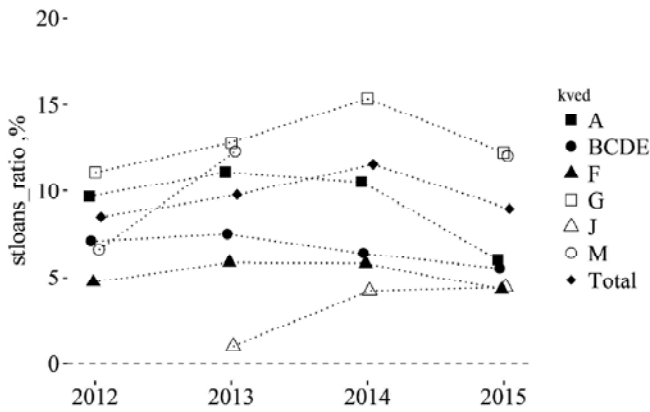


Рис. 14. Частка "коротких" кредитів у зобов'язаннях малих компаній, %

Джерело: [5].

що значна кількість малих та середніх аграрних компаній, які потрапили у цю категорію за методикою Держкомстату, насправді є складовими потужних бізнес груп. Відтак аномально високі показники рентабельності малих компаній аграрної галузі можуть опосередковано свідчити про їх використання у якості центрів акумуляції прибутків споріднених агрохолдингів з метою податкової оптимізації.

Результати проведеного емпіричного дослідження вказують і на поступове загальне зниження забезпеченості ліквідними коштами підприємств МСБ у більшості досліджуваних галузей у період 2012—2015 рр. (рис. 8—9). Найнижчі рівні ліквідності демонструють промисловість та агросектор на рівні близько 10%. Краща ситуація у будівництві та торгівлі, де відбулося незначне зниження досліджуваного показника. У той час, як лідером з нарощування ліквідності є малі та середні підприємства, які працюють у сфері інформаційних технологій.

Підприємства у сфері наукової та професійної діяльності також мають найвище забезпечення грошовими коштами з огляду на низький рівень зобов'язань та традиційне використання великими фінансово-промисловими групами у якості центрів акумуляції та перерозподілу ліквідних ресурсів.

Коефіцієнт левериджу (відношення зобов'язань до активів) за досліджуваний період 2012—2015 рр. поступово зростає як для сегменту малих, так і середніх підприємств (рис. 10—11). Цей процес ми схильні пов'язувати зі зростанням боргового навантаження паралельно з накопиченням непокритих збитків у власному капіталі в період макроекономічної кризи.

Посилення боргового тиску як і низька рентабельність та падіння ліквідності сектору МСБ негативно впливають на кредитоспроможність та доступ фінансування. Найбільш закредитованими секторами МСБ виявились торгівля та будівельна галузь — 90—110%. Найкраще співвідношення запозичених ресурсів до ваги балансу спостерігається в аграрній галузі — 59%.

Розраховані дані свідчать, що середні за розміром підприємства характеризуються меншою часткою поточних зобов'язань в загальних зобов'язаннях на рівні 71% (рис. 12), що можна пояснити кращим доступом до довгострокового позикового фінансування. Натомість у малих підприємствах середня частка короткострокових зобов'язань складає 76% (рис. 13).

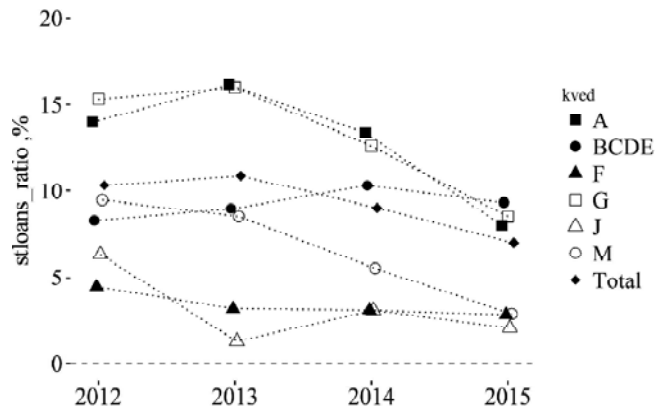


Рис. 15. Частка "коротких" кредитів у зобов'язаннях середніх компаній, %

Джерело: [5].

Найвищу частку короткострокових пасивів на рівні 87% мають компанії аграрного сектору, найнижчу — на рівні 55—65% — компанії зі сфери ІТ та будівництва. При цьому переважну частину короткострокових зобов'язань складає кредиторська заборгованість, оскільки короткострокові кредити банків займали не більше 10% у 2015 р. від загальних джерел фінансування. Водночас за досліджуваний період 2012—2015 рр. відбулося значне скорочення на 3—6 п.п. частки короткострокових банківських кредитів в зобов'язаннях (рис. 14—15).

Гостру нестачу банківських кредитних ресурсів відчувають компанії МСБ таких галузей, як будівництво та ІТ, які зорієнтовані на самофінансування або ж мають можливості для залучення позикових ресурсів з альтернативних джерел через фонди співфінансування чи ангельські інвестиції.

На жаль, Державний комітет статистики не надає інформацію щодо довгострокових банківських кредитів, проте зважаючи на значну частку короткострокових джерел фінансування, їхня частка в пасивах не є суттєвою, що негативно впливає на довгострокове планування та поширення вартісно-орієнтованого менеджменту. Попри відмінності у розрізі величини компанії чи галузей діяльності, частка короткострокових пасивів є досить вагомим, що вказує на системні проблеми з доступом до довгострокових джерел фінансування. Що, в свою чергу, значно обмежує інвестиційні можливості компаній МСБ та ускладнює їхній інноваційний розвиток.

Загалом окреслена проблематика фінансування МСБ з одного боку свідчить про низький доступ до кредитних банківських ресурсів, а з іншого відображає тенденцію до використання компаній МСБ в цілях транзиту коштів, згенерованих великими корпораціями з метою оптимізації оподаткування. Адже додатковим фактором, що зумовив аномальне нарощення обсягів небанківських пасивів були реінвестиції власників під виглядом позикового капіталу.

Таким чином, аналіз показав, що, по-перше, МСБ мають дуже обмежений перелік джерел фінансування, а по-друге, більшість компаній не відповідають вимогам банків щодо надання кредитів. За таких умов доцільно впроваджувати заходи щодо диверсифікації фінансування МСБ. Зокрема, країни ОЕСР спрямовують

свої зусилля з підтримки фінансування МСБ за такими напрямками:

- надання кредитних гарантій банкам, що забезпечують фінансування МСБ. Зокрема такі заходи запроваджені в Італії та Ірландії;

- зменшення залежності від банківського фінансування, зокрема через нарощення можливостей залучення капіталу на фінансових ринках;

- створення сприятливого законодавчого поля для розвитку краудфандингу;

- створення спеціальних пільгових умов для функціонування МСБ, спрямованих на створення інновацій та здійснення науково-дослідницької діяльності;

- збільшення кількості консультаційних послуг поряд з розширенням доступу до фінансування. Зокрема дані свідчать, про важливість фінансової освіти та розуміння природи фінансових інструментів для забезпечення ефективного функціонування бізнесу [6].

Варто зазначити, що за останній 2017 рік з'явився ряд ініціатив з боку українських регуляторних органів та міжнародних фінансових організацій, що спрямовані на посилення кредитування МСБ, втім, досі перебувають на початковій стадії реалізації:

По-перше, стартувала програма ЄС, яка дозволить Європейському інвестиційному банку (ЄІБ) підтримати малі та середні підприємства в Україні в рамках ініціативи EU4Business, що має на меті поліпшення бізнес-середовища, економічного росту та створення нових можливостей для зайнятості у країнах Східного партнерства. ЄІБ допомагає приватним клієнтам з сектору МСБ отримати кращий доступ до кредитування з боку фінансових посередників шляхом надання кращих умов кредитування, що дозволяє локальним банкам приймати на себе вищі кредитні ризики для охоплення раніше недостатньо покритих банківським сервісом сегментів економіки через інструменти розподілу ризику та додаткові консультаційні послуги [7].

По-друге, Верховною Радою України розглянуто та повернуто на доопрацювання "Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення довіри між банками та їх клієнтами" [8]. Посилення прав кредитора, що передбачене законопроектом, сприятиме зниженню ризиків банків і здешевленню кредитних ресурсів, що в свою чергу зробить банківське кредитування доступнішим для малого і середнього бізнесу. Зростання обсягів зовнішнього банківського фінансування МСБ, за словами авторів законопроекту, зумовить "збільшення обсягів виробництва, наявність ресурсу для модернізації національних підприємств з метою посилення їх конкурентоспроможності, в тому числі і на зовнішніх ринках".

По-третє, НБУ розпочав щомісячне оприлюднення статистичних даних щодо кредитів, наданих банками великим, малим та середнім підприємствам (МСП), та процентних ставок за такими кредитами. За першими даними, опублікованими на офіційному інтернет-сайті НБУ, станом на жовтень 2017 року процентні ставки за новими кредитами у гривні для суб'єктів малого і середнього підприємництва (16,1—16,8%) були значно вищими в порівнянні із вартістю кредитів для великих корпо-

рацій (13,5%). Найвищу ціну за кредитний ресурс вимушені сплачувати суб'єкти мікропідприємництва з річним доходом від 50 тис. євро до 500 тис. євро — 21,3% [9]. Вища інформаційна прозорість процесу кредитування у розрізі величини компаній допоможе фінансовим інституціям переорієнтуватись на дохідні та перспективні сегменти малих і середніх позичальників, що в довгостроковій перспективі сприятиме зниженню кредитних ставок для МСБ.

ВИСНОВКИ

На основі отриманих результатів емпіричних досліджень з метою вдосконалення існуючого законодавства у сфері активізації фінансування інноваційної діяльності МСБ сформульовано ряд рекомендацій:

1. Оптимальний розподіл як державного фінансування так і приватних банківських кредитних ресурсів вимагає методологічного уточнення нормативних критеріїв приналежності компаній до малого і середнього бізнесу. Зокрема при прийнятті рішень про зарахування компаній до сектору МСБ слід враховувати їхні корпоративні зв'язки з великими бізнес-групами. Якщо компанія за рядом ознак (спільні бенефіціари, директори, співпадіння адрес, номерів телефонів тощо) є пов'язаною з групою компаній, сукупна вимога, активи або чисельність персоналу яких виходять за рамки, визначені законодавством для МСП, то замість формального віднесення до когорти малих чи середніх підприємств її варто ідентифікувати як частину великого бізнесу. Такий підхід допоможе підвищити ефективність цільового використання державних, приватних чи донорських коштів, виділених на підтримку МСБ та уникнути кредитних та юридичних ризиків, притаманних великим корпораціям в Україні.

2. Пропонуємо замість галузевих преференцій в рамках державної підтримки МСБ сконцентрувати зусилля та ресурси на формуванні сприятливих умов та інфраструктури для ведення малого і середнього бізнесу в Україні. Зокрема, на думку авторів, аграрний сектор, який за більшістю показників є лідером по кредитоспроможності та розвитку на цьому етапі не потребує такої кількості дотацій та пільг, особливо якщо взяти до уваги фактор приналежності багатьох компаній-реципієнтів до великих аграрних бізнес-груп. Як свідчить досвід зарубіжних країн, для стимулювання ефективного росту МСБ вагому роль можуть відігравати зниження адміністративного тиску на бізнес, програми з підвищення фінансової освіти підприємців, а також розвиток fintech-екосистем, що генерують альтернативні канали зовнішнього фінансування такі, як P2P lending, credit чи donation crowdfunding.

3. Зниження вартості кредитування малого та середнього бізнесу окрім вдосконалення інструментарію монетарного регулювання, що через механізм ефективного інфляційного таргетування здатне зменшити ціну на банківські ресурси, вимагає ряд заходів, спрямованих на зниження премії за ризик неповернення кредитів. Процесів макрофінансової стабілізації, що зумовили зниження рівня депозитних ставок протягом 2016—2017 рр., виявилось не достатньо для повноцінного

відновлення кредитування. Щоб підвищити мотивацію українських банків до кредитування МСБ з нижчою премією за ризик, варто підсилити законодавчу базу щодо захисту прав кредиторів, зокрема внести довгоочікувані правки на базі Законопроекту № 6027 від 03.02.2017 [8] чи аналогічних законодавчих ініціатив, що мають унормувати судову практику з відшкодування збитків за проблемними кредитами.

4. З іншого боку, законодавчі ініціативи без інституційного реформування судової та правоохоронної системи та викорінення існуючих практик нехтування правами кредиторів можуть лишитись малодієвим стимулом для відновлення кредитування. Водночас необхідні зусилля не лише регуляторів, а й банків (зокрема, покращення систем ризик-менеджменту, корпоративного управління, роботи з проблемними кредитами) та самих малих і середніх підприємств (підготовка більш реалістичної фінансової звітності, формування ефективних бізнес-моделей, зниження обсягів схемної діяльності з уникнення оподаткування, надання додаткових гарантій щодо повернення коштів).

5. Доступ компаній МСБ до кредитування можна покращити завдяки вирішенню проблем у сфері забезпеченості кредитів. Верховенство права, захист приватної власності у поєднанні з ефективною земельною реформою та приватизацією збиткових держпідприємств здатні суттєво розширити можливості для отримання нових кредитів невеликим українським компаніям, особливо аграрним, котрі зможуть запропонувати фінансовим інституціям якісну заставу. Додатковим стимулом до здешевлення кредитних ресурсів через механізм кращої забезпеченості кредиту може стати надання з боку міжнародних фінансових організацій кредитних гарантій банкам, що кредитують МСБ.

Розвиток зовнішнього фінансування українських малих і середніх компаній є одночасно новою можливістю та викликом для учасників кредитного процесу, який вимагає виважених рішень та високого рівня довіри, звітності та інформаційної прозорості, що можливі за умов проактивної державної участі в формуванні найкращих умов для вільного та безпечного підприємництва.

Література:

1. Варналій З.С. Пріоритети вдосконалення державної політики розвитку малого підприємництва в Україні / З.С. Варналій, Т.Г. Васильців, Д.С. Покришка // Стратегічні пріоритети. — 2014. — № 2. — С. 49—54. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/spa_2014_2_9
2. Галіцейська Ю.М. Проблеми банківського кредитування малого і середнього підприємництва / Ю.М. Галіцейська // Молодий вчений. — 2016. — № 12.1 (40). — С. 689—693. — Режим доступу: <http://molodyvchenu.in.ua/files/journal/2016/12.1/162.pdf>
3. Дзюблюк О.В. Активізація банківського кредитування малого та середнього бізнесу в системі заходів із подолання фінансово-економічної кризи / О.В. Дзюблюк // Світ фінансів. — 2010. — № 3. — С. 7—13. — Режим доступу: <http://sf.tneu.edu.ua/index.php/sf/article/view/441/449>
4. Іванов С.В. Аналіз джерел фінансування малого та середнього бізнесу в Україні / С.В. Іванов, Н.В. За-

харченко, А.А. Швецова // Економічний простір. — 2015. — № 104. — С. 20—27. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2015_104_4

5. Офіційний сайт Державної служби статистики України. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

6. EU Bank launches new scheme to support private sector in Ukraine, other EaP countries. — 2017. — Available at: https://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/20382/eu-bank-launches-new-scheme-support-private-sector-ukraine-other-eap-countries_en

7. Financing SMEs and Entrepreneurs 2017: Highlights. — 2017. — Available at: https://www.oecd.org/cfe/smes/Financing%20SMEs%20and%20Entrepreneurs%202017_Highlights.pdf

8. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення довіри між банками та їх клієнтами 6027 від 03.02.2017. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61056

9. Офіційний сайт Національного банку України. — Режим доступу: <https://www.bank.gov.ua>

References:

1. Varnalij, Z. S. Vasyl'tsiv, T. H. and Pokryshka, D. S. (2013), "Priorities for improving the state policy of small business development in Ukraine", *Stratichni priorytety*, vol. 2, pp. 49—54.
2. Halitsejs'ka, Yu.M. (2016), "Problems banking lending to small and medium enterprises", *Molodyj vchenyj*, vol. 12.1, pp. 689—693.
3. Dziubliuk, O.V. (2010), "Activation of bank lending to SME in the system of measures of financial and economic crisis overcoming", *Svit finansiv*, vol. 3, pp. 7—13.
4. Ivanov, S. V. Zakharchenko, N. V. and Shvetsova, A. A. (2015), "Analysis of SME financing sources in Ukraine", *Ekonomichnyj prostir*, vol. 104, pp. 20—27.
5. Official site of State Statistics Service of Ukraine (2017), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 25 November 2017).
6. Delegation of the European Union to Ukraine (2017) "EU Bank launches new scheme to support private sector in Ukraine, other EaP countries", Available at: https://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/20382/eu-bank-launches-new-scheme-support-private-sector-ukraine-other-eap-countries_en (Accessed 25 November 2017).
7. OECD (2017), "Financing SMEs and Entrepreneurs 2017: Highlights", available at: https://www.oecd.org/cfe/smes/Financing%20SMEs%20and%20Entrepreneurs%202017_Highlights.pdf (Accessed 25 November 2017).
8. The Verkhovna Rada of Ukraine (2017), "Project of The Law of Ukraine on amendments to some legislative acts of Ukraine on increasing trust between banks and their clients", available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61056 (Accessed 25 November 2017).
9. Official site of National Bank of Ukraine (2017), available at: <https://www.bank.gov.ua> (Accessed 25 November 2017).

Стаття надійшла до редакції 26.11.2017 р.